చల్లని తల్లి

1

నేలతల్లీ, నింగితేడూ
చెలిమిచేసే తోటలో-
జిలుగు మబ్బుల పలుకరించే
నీలికొండల కోటలో-
దాచుకొన్నది ప్రకృతి సుందరి
తనదు బంగరు మూటలు!
దోచుకొన్నా కొంచెమైనా
తరగవా సిరిపంటలు!
ముదురుపచ్చని గుబురు మొక్కలు
మింటి కెగసే తరువులు,
వంగి ఊయెలలూగు తీగెలు,
రంగు రంగుల పూవులు,
ఈలవేసే పిల్లగాలులు,
నిలువ-చల్లని నీడలు,
నాట్యమాడే భ్రమరబాలలు,
పాటలాపని పికములు....
ఇంత సంపద ప్రోగుజేరెను
వింతగా చిట్టడవిలో!
ఎంత దీసిన తరుగునా ర
వ్వంత-ఆ నట్టడవిలో?....

ప్రొద్దు పడమరకు తిరిగింది!

ఆ నట్టనడి చిట్టడవిలో-లయతప్పకుండా గొడ్డళ్ళ మ్రోత వినిపిస్తోంది. పొదరిండ్ల చల్లని నీడలలో 'తుర్రు' మని అటూ యిటూతిరుగాడుతూ-పిచ్చుకలు, గోరువంకలు, పూరేళ్లు మొదలైన అడవి పిట్టలు రకరకాలుగా ధ్వని చేస్తున్నాయి. నెత్తిమాడే ఎండ! వేడిగాడ్పులు! చురుక్కు-మని సూదుల్లా పొడిచే ఆ ఎండలో-ఒక కట్టెలమ్మేవాడు తాను కొట్టిన కట్టెలను ప్రోగువేసుకుని మోపుగట్టుకుంటు న్నాడు. నల్లరాయిలా గట్టిగావున్న అతడి ఒంటిమీద నీళ్లు కుమ్మరించినట్టు చెమట కారుతోంది. అతడు ఆ అడవిలో వున్న ఆనందాన్ని అనుభవించడంలేదు. ఉయ్యాల లూగే

తీగెలు, రంగురంగుల పువ్వులు, నాట్యమాడే తుమ్మెదలు, పాడలు పాడే కోయిలలు-యివేవీ అతన్ని ఆకర్షించడం లేదు. ఈ అందాల సంపదను దోచుకోడానికి అతను రాలేదు. అతడు కట్టెలకోసం వచ్చాడు. వాటిని పట్టణంలో అమ్మి, ఆ డబ్బుతో ఆ రోజు సంసారం గడుపుకుంటాడు.

ఉదయంనుంచి కట్టెలు కొట్టి, అతడు బాగా అలసి పోయాడు. నాలుక తడి ఆరిపోయింది. దాహం వేస్తూ వుంది. కొండవాగు అక్కడికి-చాలా దూరం. అతడు కట్టెలు మోపు గట్టుకున్నాడు. గొడ్డలిని మోపులోనే చెక్కాడు. దేవదారు చెట్టు నీడలో కాస్సేపు విశ్రమించాడు. లేచి, మోపు నెత్తినబెట్టుకొన్నాడు. చేతిలో మరొక లావుపాటి కట్టె పట్టుకున్నాడు. గసలుబోస్తూ, వడివడిగా నడక సాగించాడు.

చిట్టడివి దాటుకొన్నాడు. కొండ మలుపు తిరిగాడు. దూరంగా....భూదేవి కట్టిన చీరె గాలికి రెపరెపలాడినట్లు-పైరుపచ్చలు అటుయిటు చిన్నగా కదులుతూ కనిపిస్తున్నాయి. కొండమలుపులో-దారి ప్రక్కన-ఒక చిన్న పర్ణశాల వుంది. దాని కొకప్రక్క రెండు నేరేడుచెట్లూ, మరొకప్రక్క ఒక మామిడిచెట్టు వున్నాయి. చుట్టూ గుబురుగా క్రిక్కిరిసి ఏవేవో పొదలున్నాయి.

అతడు తన కట్టెల మోపును నేరేడుచెట్టు బోదెకు ఆన్చి, పచ్చికపైన నీడలో చతికిలబడి- "ముసలమ్మా!" అన్నాడు. ఆ యింట్లోంచి ఒక ముసలామె బయటికి వచ్చింది. ఆమె ముంతనిండుగా అతడికి మంచినీళ్ళి చ్చింది. అతడు గటగట త్రాగేశాడు. ప్రాణం కుదుటబడి నట్లైంది. తన చేతిలోవున్న లావాటి కఱ్ఱను ఆమె ముందు పడేశాడు. "ఎందుకులే రాముడూ? ఇది లేకపోతేనేం? వున్న కట్టెలు ఎలా కాల్చుకోడమో తెలీడంలేదు. వొద్దం టున్నా వినక-లేనిపోని కష్టం పెట్టుకుంటారు...." అంది ముసలామె.

"అయ్యో చల్లని తల్లీ! అలా అనకు. కట్టెలమ్ము కునే వాళ్ళంతా జన్మజన్మాలకూ నీ ఋణం తీర్చుకోలేరు. నీ చల్లని చేతినీళ్ళు తాగుతూ-నీ ఇంట్లో ఒక్క కట్టెఅయినా తెచ్చిపడేసి పోకపోతే-మా కట్టెలు వుంటేనేం, లేకపోతే నేం...." అన్నాడు రాముడు.

సేదతీరిన తర్వాత-మోపు నెత్తిన బెట్టుకొని రాము డు తనదారిన తాను వెళ్ళిపోయాడు. మరి కాస్సేపటికి- అక్కడికి ఒక్కొక్కరే చాలమంది కట్టెలవాళ్లు వచ్చారు. వచ్చిన ప్రతివాళ్ళూ ముసలమ్మ చేతినీళ్ళు త్రాగి 'అమ్మ య్య' అనుకుని, తలా ఒక్కొక్క కట్టె అక్కడ పడేసి వెళ్ళిపోయారు.

సాయంకాలమైంది. కట్టెలమ్ముకునే వాళ్ళంతా వెళ్ళిపోయారు. ఆ ఆకుటిల్లు ముందర ఒక మోపుకట్టెలు ప్రోగైనాయి. ఆమె వాటిని తీసికెళ్ళి, ఇంట్లో వేసివున్న కట్టెలమీద-తన పుణ్యంలా పేర్చుకొంది.

ఆమె పేరేమో గాని-అందరూ ఆమెను 'ముసలమ్మా' అనే అంటారు. ఆమెకు ఎవ్వరూ లేరు. ఆ అడవి బయట, కొండకింద ఇల్లు కట్టుకుని ఆమె ఒక్కతే ఉంటోంది. ముసలమ్మ ఆ అడవిలోని పళ్ళరకాలంతా కోసి బుట్టనింపుకొని, పట్టణానికి వెళ్ళి అమ్ముతుంది. వచ్చిన పైకంతో భత్యం కొనుక్కుంటుంది.

ఆ ముసలమ్మది చల్లనిగుండె. ఆమె ఇంటికి దగ్గరలో ఎక్కడా నీళ్లు దొరకవు. అరమైలు దూరంలో ఒక చిన్న మడుగు ఉంది. ముసలమ్మ అక్కడినుండి నీళ్ళు తెచ్చుకుంటుంది. కట్టెలు కొట్టేవాళ్ళు అడవిలోనుంచి మోపులు నెత్తిన బెట్టుకొని దాహంతో వస్తా రక్కడికి. ఆమె లేదనకుండా వాళ్లకు కావలసినంత నీళ్ళిస్తుంది. వాళ్లు తలొక కర్ర ఆమె ఇంటిముందు పడేసి పోతుంటారు. ఆమె వద్దన్నా వాళ్ళు వినరు. మనస్సులో ఆమెను మెచ్చుకోకుండా ఉండలేరు....ముసలమ్మ ఆ కట్టెలన్నీ పేర్చింది. చిన్న గుట్ట తయారైంది. వాటిని ఏం చేయాలో ఆమెకు తోచలేదు....

2

ఆ మరునాటి ఉదయం ముసలమ్మ మడుగునుండి రెండుకడవల నీళ్ళు తెచ్చుకొన్నది...ఆమె ఇంటిముందు నుండి ఒక రెండెడ్ల బండి సాగిపోయి, కొండప్రక్కన నిలబడింది. ఆ బండిలో ముగ్గురు మనుషులున్నారు. "ఏం నాయనా? కట్టెల కోసమా?" అని అడిగింది ముసలమ్మ. ఆ ముగ్గురిలో ఒక కోరమీసాలాయన-"కాదమ్మా! పూరి గడ్డి కోసం! వానాకాలం దగ్గర కొచ్చేసింది గదా?.... ఇల్లు కప్పుకోవాలి." అన్నాడు.

మధ్యాహ్నం అయింది.

వాళ్ళు ముగ్గురూ ముసలమ్మ ఇంటిముందు నిలబడ్డారు. చాలా అలసిపోయి ఉన్నారు. మొహాలు ఈడ్చుకుపోయాయి. శరీరాలు చెమటతో తడిసిపోయాయి. కన్నుల్లో ఆకలి తొంగిచూస్తోంది. వాళ్ళు ఆమెను కొంచెం మంచి నీళ్ళిమ్మన్నారు.

"ఏం బాబూ! అన్నాలు తిన్నారా?" అంది ముసలామె.

"లేదవ్వా! అన్నాలేమో తెచ్చుకున్నాం. అజాగ్రత్తవల్ల కాకుల పాలై పోయింది" అన్నాడు మీసాలాయన.

ముసలమ్మ నొచ్చుకుంది. "అయ్యో తండ్రులారా! ఆకలితో ఎలా ఉంటారు? ఇంట్లో అన్నమైనా లేదు. కాస్సేపుండండి. వండిపెడతాను" అంటూ-వారు వద్దంటున్నా వినిపించుకోకుండా పొయ్యిమీద ఎసరుపెట్టింది. నూకలు వేసి సంగటిచేసింది. దగ్గరలో ఉన్న చింతచెట్టువి నాలుగు చింతకాయలుకోసి పచ్చడిచేసింది. ఆ ముగ్గురూ పరమానందభరితు లయ్యారు. ఆ నూకల సంగటిని చింతకాయ పచ్చడితో అద్దుకుని అమృతంలా తిన్నారు. "తల్లీ! నువ్వు నూరేండ్లు చల్లగా ఉండాలి. మా ప్రాణాలు నిలిపావు" అన్నారు. ఆ మీసాలాయన తన మొలలోంచి చిల్లరడబ్బులు

తీసి ఆమె కివ్వబోయాడు. ఆమె వద్దంది....“నేను డబ్బుకు అన్నం పెట్టాననుకున్నారా బాబూ? పాపం-మీరు ఆకలితో ఉన్నారు కదా అని పెట్టానంతే! అంతమాత్రానికి డబ్బెందుకు?” అంది. “నీ ఋణం మా కెందుకవ్వా? ఉంచుకో పరవాలేదు.” అంటూ బలవంతం చేశాడు, మీసాలాయన. ఆమె పుచ్చుకోలేదు. “నీకు అంతగా ఋణం ఉంచుకోకూడదని ఉంటే నాకో సాయం చేసిపెడ్తావా నాయనా?” అంది.

“ఏం?” అన్నాడు అతను.

“మరేమీ లేదు. నీ పనులన్నీ చక్కబడ్డాక ఒక నెలరోజుల తర్వాత ఎప్పుడైనా నీ రెండెడ్ల బండిని తీసుకొస్తావా?....నీకష్టం నేను పెట్టుకోనులే!....” అంది ముసలమ్మ.

సరేనన్నాడు అతడు. “అవ్వా! నిన్ను మరచిపోను. నా పేరు మీసాలయ్య. నాకు వీలున్నప్పుడు తప్పక బండి తెస్తాను.”

అడవీ, కొండా అంతా గాలించి మీసాలయ్య పూరి గడ్డితో బండిని నింపేసి, సాయంకాలం కాగానే తన అనుచరులతో ఇంటిముఖం పట్టాడు.

3

ఒక నెలరోజులు గడిచిపోయాయి. వర్షాకాలం ప్రారంభమైంది. రోజూ ఎడతెరిపి లేకుండా వానలు కురుస్తున్నాయి. ఎక్కడ చూచినా వాగులు పొర్లి ప్రవహిస్తున్నాయి. అడివంతా పచ్చగా చిగురిస్తోంది. ఎవ్వరూ కట్టెల కోసం రావడంలేదు. ఎంత గాలించినా-ఈ వానల్లో అడవిలో ఒక ఎండుపుల్ల దొరకడం కల్ల.

ఆరోజు తెల్లవారింది. రాత్రంతా వాన కురవడం మూలాన నేలంతా తడిసిపోయి అక్కడక్కడ బురదబుర

దగా ఉంది. నేరేడు చెట్లూ, మామిడిచెట్లు పచ్చగా కదులు తున్నాయి. ఆకాశం స్వచ్ఛంగా-కడిగివేసిన అద్దంలా ఉంది. తెల్లటి పొగమంచు దూదిపింజల్లా విచ్చిపోతూ కొండశిఖరం చుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేస్తూంది. కోయిల గొంతులో కొత్తరాగం వచ్చింది. సూర్యకిరణాలు వెలుగులో ప్రకృతి నవనవలాడుతూ చైతన్యవంతంగా ఉంది.

ఆ సమయంలో ఆమె ఇంటిముందు ఒక రెండెడ్ల బండి ఆగింది. మీసాలయ్య క్రిందికి దిగి, "ముసలమ్మా! బండి తెచ్చాను." అన్నాడు. ఆమె సంతోషంతో అతన్ని పరామర్శించింది. గబగబ అన్నం వండి, అతనికి పెట్టి, తానూ తిన్నది. అతని సహాయంతో ఇంటిలోని కట్టె లన్నీ బండిలోకి చేరవేసింది. బండి నిండిపోయి, సగం కట్టెలు ఇంట్లోనే మిగిలిపోయాయి. కట్టెలు పడిపోకుండా కట్టుదిట్టంగా కట్టేశాడు మీసాలయ్య. "ఈ కట్టెలన్నీ పట్ట ణంలో అమ్ముకోవాలి. నాయనా!" అంది ముసలమ్మ.

సూర్యుడు నడినెత్తిమీద నిలిచేసరికి-ఇద్దరూ బండి మీద బయలుదేరారు.

సాయంకాలం కాబోతున్నది. పట్టణం సమీపానికి వచ్చారు. ఇంతలో-సన్నగా రాలుతూ ఉండిన తుంపర ఎక్కువై, వాన జోరు హెచ్చింది. బాటకు ప్రక్కగా

ఊడలతో దట్టంగా ఒక పెద్ద మర్రిచెట్టుంది. బండిని దాని క్రింద నిలిపారు. వాన జోరుగా కురుస్తోంది. మర్రిచెట్లో ఆగిపోయిన చిలుకలు కీచుకీచు మంటున్నాయి. మర్రి ఆకుల్లో నుండి నీటిబొట్లు టపటపమని జారిపడుతున్నాయి. ఆ మర్రిచెట్టు కింద అంతకుముందే మరో వ్యక్తి నిలబడి వున్నాడు.

''ముసలమ్మా! అసలే వానాకాలం! వంటచెరకు దొరకడం కష్టం. నీ కట్టెలకు మంచిధర తగిలితీరాలి....'' అన్నాడు మీసాలయ్య.

అక్కడున్న అపరిచిత వ్యక్తి ఆ ఇద్దరిని చూశాడు. బండిలో ఎత్తుగా కట్టిఉన్న కట్టెలను చూశాడు. ''ఎక్కడ నుండి వస్తున్నారమ్మా?'' అని పలకరించాడు.

అతడు తలకు పెద్ద పాగా కట్టుకున్నాడు. గోచి కట్టు కట్టుకున్నాడు. తెల్లని శాలువను ఒంటిపైన కప్పు కున్నాడు. అతని చేతిలో ఒక పొడుగుపాటి బడితెకర్ర ఉంది. అతని బుర్రమీసాలు నల్లగా వంపులుతిరిగిఉన్నాయి. చెవుల్లో కుండలాలు వ్రేలాడుతున్నాయి. ఒత్తైన కను బొమల క్రింద కన్నుల్లో మనుషుల్ని ఆకర్షించే తేజస్సు ఏదో కనిపిస్తోంది.

"నాకు ఊరూ లేదు, పేరూ లేదు బాబూ! ఆ నీలి కొండల దగ్గర నా ఇల్లు. పట్టణంలో కట్టెలమ్మకు పోదామని వచ్చాను..." అంది ముసలమ్మ.

ఆ వ్యక్తి ఆశ్చర్యపడ్డాడు... "ఈ వానాకాలంలో ప్రజలంతా పొయ్యిలోకి వంటచెరకు దొరకక్క నానా అగచాట్లూ పడుతున్నారు. నువ్వెక్కడినుంచి తేగలిగావమ్మా ఈ ఎండుకట్టెల్ని?" అన్నాడు.

ముసలమ్మ చిన్నగా నవ్వింది. "నేనెక్కడనుంచి తేగలను బాబూ? ఆ రాముడిచ్చాడు. రోజూ – చిట్టడవిలో కట్టెలు కొట్టుకొనే వాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి వాళ్ళ దాహం తీర్చే దాన్ని. బదులుగా వాళ్ళు తలొక కట్టె పారేసిపోయేవారు. అవే ఇప్పటికి బండెడు కట్టెలయ్యాయి. ఇన్ని కట్టెలు నాకెలాగూ ఉపయోగపడవు. అందుచేత డబ్బు చేసుకు పోదామని వచ్చాను..."

ఆ కొత్తమనిషి కళ్ళు చిట్లించి కాస్సేపు ఆలోచించాడు. ముసలమ్మతో ఇలా అన్నాడు. "ఇదిగో అవ్వా! వెదకబోయినతీగ కాళ్ళకు చుట్టుకున్నట్లు ఈసమయంలో నువ్వు కనిపించావు. నాపేరు రాజన్న. రాజుగారి కొలువులో నౌకరీ చేస్తున్నాను. వారి కోటలో వంటచెరకుకు కొరత వచ్చిపడింది. ఆకొరతను పూడ్చేసే బాధ్యత నా నెత్తి మీద పెట్టారు రాజుగారు. ఎక్కడా ఒక్క మోపైనా

కనిపించలేదు. నాపాలిటి దేవతలా నువ్వు వచ్చావు. బండి తోలుకొని నావెంట అంతఃపురానికి రా. నీకు మంచిబహుమతీ ఇప్పిస్తాను...

ముసలమ్మ, మీసాలయ్య సంతోషించారు. "అంతా ఆరాముడి చల్లదనం! పదండిబాబూ!" అంది ముసలమ్మ. వాన వెలిసింది. బండి రాజన్న వెంబడే కదిలింది.

సూర్యుడు పడమటి కొండమీదికిదూకబోతున్నాడు. లేయెండ ప్రపంచం మీద పచ్చగా పరచుకొన్నది. తూరుపు దిక్కున ఇంద్రధనస్సు–ఆకాశరాజు భూదేవి మెడలో వేసేందుకు తెచ్చిన పూలమాలలా మెరిసిపోతూ ఉంది. ముగ్గురూ పురవీధుల్లో ప్రవేశించారు.

అవి–పట్టణం బయట బడుగుప్రజల పూరికొంపలు. వీధి ఇరుకుగా అసహ్యంగా ఉంది. శుభ్రం అన్నది ఎక్కడా కనిపించదు. పిల్లలు దిగంబరులుగా తిరుగుతున్నారు. ఎదురైన ప్రతి మనిషిడొక్కా ఎండిపోయిఉన్నది. వాన పడి ఇళ్ళ పైకప్పులన్నీ తడిసిపోయాయి. వాకిళ్ళలో మనుషులు నిలబడిఉన్నారు. వర్షాన్ని ఆఇళ్ళ పైకప్పులు అడ్డగించలేవు కనుక వాళ్ళుకూడా తడిసిపోయి ఉన్నారు. పైకప్పులనుండి దట్టంగా తెల్లటి పొగలు పైకిలేస్తున్నాయి. ఒక ఇల్లాలు బయట నిలబడి పచ్చికట్టెను సన్నటిపేళ్ళుగా చీల్చుకుంటోంది.

కట్టెలుండని చూచి ఆవీధిలోని వాళ్ళందరూ బిల బిలమంటూ బండిచుట్టూ గుమిగూడారు. నిక్కి నిక్కి కట్టెల్ని అందుకో ప్రయత్నిస్తున్నారు. "ఆగండి" అని గద్దించాడు మీసాలయ్య. బండి ముందుకుకదల్లేకపోయింది.

"కట్టెలు అమ్మేవేనా?"

"మాకు కొన్ని కట్టెలు కావాలి!"

"బండి కట్టెలు ఎలా కొనడం?"

...ఆగుంపులో కట్టెలమీద దుమారం రేగింది.

"దూరంగా వెళ్ళండి. వీటిని ఎవరికీ అమ్మడం లేదు...ఇవి రా జు గా రి కి!" అంటూ అదిలించాడు మీసాలయ్య.

ముసలమ్మ ఇప్పుడు సందిగ్ధావస్థలో పడింది. రాజన్నకేమో తాను మాట ఇచ్చేసింది. ఇక్కడ ఇన్ని కుటుంబాలు కట్టెలకోసం అల్లాడుతున్నాయి.

ఒక ఇల్లాలు—"అయ్యో! వంటచేసి రెండు రోజు లైంది. పొయ్యిలో పచ్చి పుల్లలు పెడితే పొగ వస్తోంది గాని, మంటమాత్రం పుట్టడం లేదు. పిల్లాజెల్ల అంతా తిండిలేక మాడుతున్నారు. తలకో నాలుగేసి కట్టెలిచ్చి వెళ్ళండి—చాలు! బతికిపోతాం..." అంది దీనంగా.

ముసలమ్మ మనసు కరిగిపోయింది. ఎవరో ఆమె కడుపులో చెయ్యిబెట్టి కెలికినట్లయింది. వెంటనే మరేమీ ఆలోచించలేక బండిదిగి కట్లు విప్పింది. రాజన్న ఆమె వైపు విచిత్రంగా చూశాడు. వారించాడు. "ఇదేమిటవ్వా! కట్టెలు కోటలో వేస్తానని చెప్పి, ఇక్కడ అమ్ముకుంటున్నావు? ఇదేం న్యాయం? అన్నాడు. ముసలమ్మ నిబ్బరంగా ఇలా అంది..."న్యాయమో, అన్యాయమో నాకు తెలియదు రాజన్నా! నామనస్సుకు ఎలా తోస్తే అదే న్యాయం. ఈ కట్టెలు నేను కష్టపడి సంపాదించినవి కావు. పేరాసలు నాకొద్దు. ఇంతమంది పేదల్ని గోడుపెట్టి నేను సుఖపడేదేముంది?...రాజుగారికేం? ఆయన తలుచుకుంటే ఇంటి దూలాలు ఊడబెరికి వంట చేయించుకోగలరు. వారి ఒక్కరికోసం ఇన్ని బీదకుటుంబాలు అన్నం లేకుండా మాడిపోవాలా?...నేనూ పేదదాన్నే నేనుకోరేది పేదవాళ్ళ బాగే! ఈకట్టెలన్నీ వీళ్ళకే ఇస్తాను. వీళ్ళందరూ నాలుగు రోజుల పాటు అన్నం వండుకు తిన్నారంటే-నాకదే గొప్ప బహుమతి!"

"ఈ సంగతి రాజుగారు వింటే నీగతి ఏమవుతుందో ఆలోచించావా?" అన్నాడు రాజన్న కోపంగా.

"రాజుగారు కోప్పడేంత తప్పు నేనేమీ చేయలేదే? రాజుకు కావలసింది ప్రజలసౌఖ్యమేకదా? ఆయన చేయా

ల్సిన పనిలో నేను కొంత పాలు పంచుకున్నాను. రాజు మంచివాడైతే ఇందుకు నన్ను తప్పక మెచ్చుకుంటాడు'' అంది ముసలమ్మ.

''సరే! నీ సంగతి ఇప్పుడేముందిలే? రేపటికి గదా?'' అంటూ రాజన్న పెద్దపెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ గబగబ రాజవీధిలోకి వారితీశాడు.

ముసలమ్మ కట్టెలన్నీ ఆ పేద ప్రజలకు పంచి పెట్టింది. వాళ్ళు ఇచ్చిన వెల కొంచెమైనా దాన్ని గొప్పగా స్వీకరించింది. మీసాలయ్యకు బండి బాడుగ ఇవ్వబో యింది. అతడు నిరాకరించాడు. ''నీదగ్గర ప్రతిఫలం అపేక్షిస్తే పాపం చుట్టుకుంటుంది తల్లీ....'' అన్నాడు. ''ముసలమ్మా! మా చెడ్డ చిక్కు తెచ్చిపెట్టుకున్నావు గదమ్మా!........రేపు ఏం ప్రమాదం వచ్చి నెత్తిన బడు తుందో?...''

''ఏమైనా జరగనీ-నాతప్పుమాత్రం ఏమీలేదు....'' అంది ముసలమ్మ. ఆమె మళ్ళీ ఒంటరిగా తన కుటీరానికి వెళ్ళిపోయింది.

4

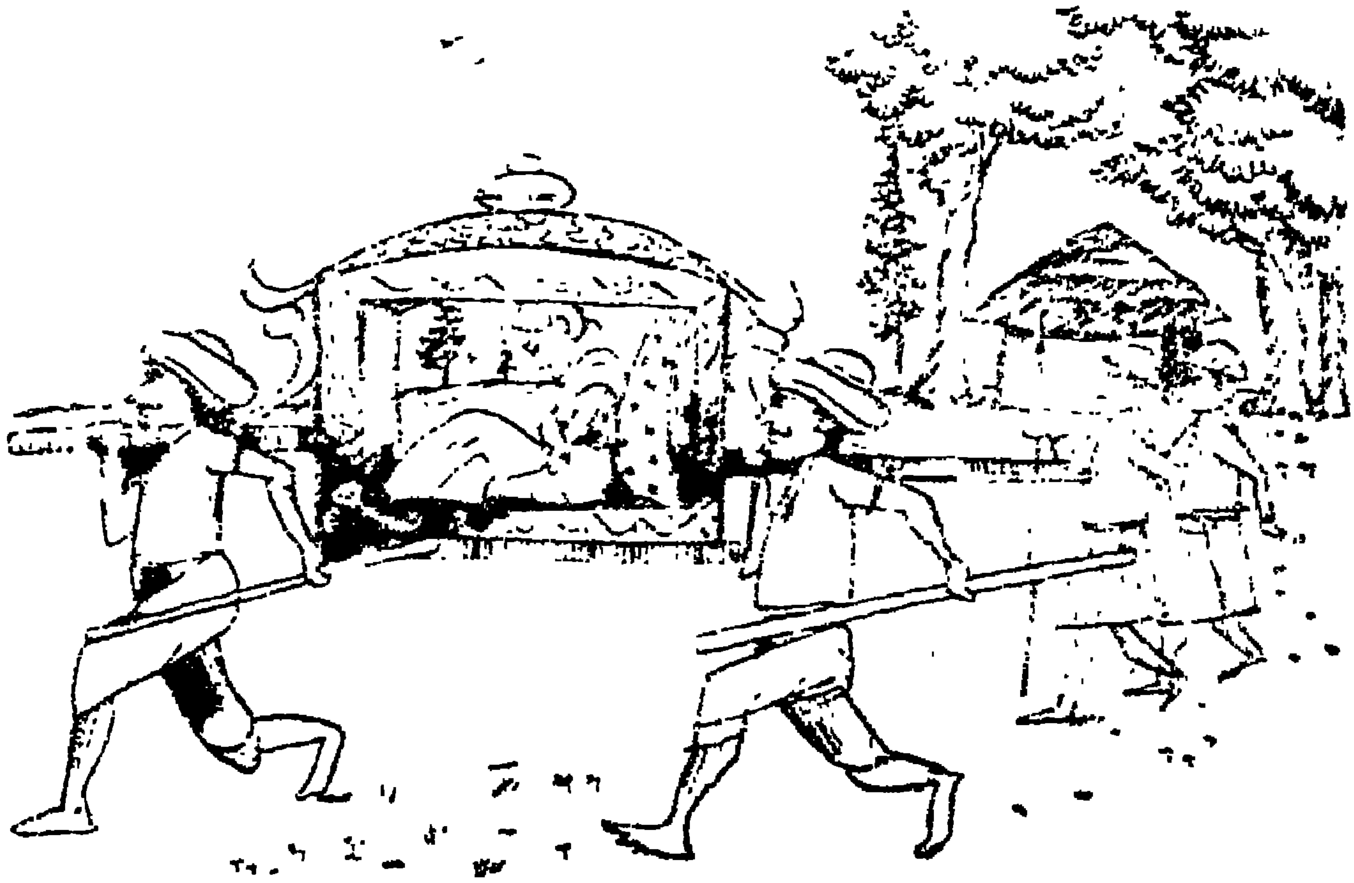

ఆరాత్రి తెల్లవారింది. మామిడిచెట్లో కోయిల పాట మాలాపించక, దిగులుగా కూర్చుంది. ముసలమ్మ నిన్న జరిగిన సంగతంతా నెమరు వేసుకుంటూ, తన చితికి పోయిన ఇంటిమీద ఆకులు కప్పుకుంటోంది. ఉదయ కాంతులు పండిపోయిన ఆమె ముఖంమీద పడి, ముసలి తనపు గీతలను లెక్కపెట్టుకుంటున్నాయి.

ఎండ చురుకెక్కింది. ఇంతలో ఆమె కుటీర ప్రాంగణంలో ఒక పల్లకీ వచ్చి నిలిచింది. దాంతోపాటు ఇద్దరు బోయీలు, ఇద్దరు రాజభటులు వచ్చారు. అవ్వ వాళ్ళను చూచి ఆశ్చర్యపోయింది.

"నిన్న కట్టెలమ్మిన ముసలమ్మ నీవేనా ముసలమ్మా?" అని అడిగారు రాజభటులు.

"అవును!" అంది ముసలమ్మ.

"అయితే పద — రాజుగారు తీసుకురమ్మన్నారు నిన్ను!"

"ఎందుకూ?" అంది ఆమె.

"మాకు తెలియదు".

"అయితే పదండి!" అంటూ ముందుకు నడిచింది ముసలమ్మ.

"నువ్వు రావల్సిన పనిలేదు. మేమే తీసుకు వెళతాం. నువ్వు పల్లకీలో కూర్చో!" అన్నారు వాళ్ళు. ఆమె పల్లకీలో కూర్చుంది. పల్లకీ బోయీల భుజాలపై కెక్కి కూర్చుంది. బోయీలు కొండవాగులా ముందుకు నడక సాగించారు.

ఆ పటకుటీరం దగ్గర మాయమైన పల్లకీ రాజభవనం ముందు దిగాల్చింది. రాజభటులు ఆమెను లోపలికి తీసుకుపోయారు. ఆమె ఆదివరకెప్పుడూ ఆ ఆడంబరాలు, వైభవాలు చూచి ఉండలేదు. ధగధగలాడే స్తంభాలు,

చలువరాళ్ళు పరచిన వసారాలు, భ్రమలుగొలిపే లోహ శిల్పాలు, అడుగడుగునా పరచివున్న పట్టు తివాసీలు, భవన నిర్మాణంలో ప్రతీ అంగుళంలోనూ కనిపించే నగిషీలు, ఆడంబరంగా తిరుగాడే దాసదాసీజనాలు...వీటి నంతా చూచి ముసలమ్మ అబ్బురపడింది.

కొలువుకూటంలోకి తీసుకుపోయారామెను. ఎత్తైన సింహాసనంమీద విలువైన వస్త్రాల్తో, నవరత్నఖచితమైన కిరీటంతో, మణిమయ హారాలతో—అవతరించిన కాంతి దేవతలా గంభీరంగా కూర్చుని ఉన్నాడు మహారాజు. అతనికి ఇరువైపులా బారులు తీరి—మంత్రి సామంతులు, ఉన్నతోద్యోగులు, కవులు, పండితులు ఆసీనులై వున్నారు. సభావేదికకు ఎదురుగా పురజనులు కూర్చొనిఉన్నారు.

ముసలమ్మ ఊహించినదంతా తారుమారైంది. ఆమెకు స్వాగతం పలికాడు మహారాజు. ముసలమ్మ రాజుకు వంగి నమస్కారం చేసి, భయభక్తులతో ఒక ప్రక్కగా ఒదిగి నుంచుంది. "ముసలమ్మా! నేనెవరో గుర్తుపట్టావా?" అన్నాడు రాజు.

"మిమ్మల్ని గుర్తుపట్టడమేంటి మహారాజా? మీరు మమ్మల్ని ఏలే దొరలని లోకమంతా చెప్పుకుంటుంది!" అంది ముసలమ్మ.

మహారాజు చిరునవ్వు నవ్వాడు. ఆ నవ్వు-చేతి కంకణాలు 'కణకణ' మ్రోగినట్లుంది.

''రాజన్న నేనే!'' అన్నాడు రాజు...''నగరంలో ప్రజల జీవనం ఎలా ఉందో చూచి రావాలని, మారు వేషంలో బయలుదేరినా—నా పేరెలా మారుతుంది ?....''

ముసలమ్మ కళ్ళు ఆశ్చర్యంతో మెరిసిపోయాయి. ఆమె రాజుకేసి చూసింది. ఔను! రాజన్న!...మహారాజు వేషంలో ఉన్న రాజన్న! ఆముఖంలో తేజస్సు!... భయంతో వణికిపోతూ—''మా దొడ్డదొరలు తప్పంటే మన్నించాలి!'' అంది.

''నువ్వు చేసినపని తప్పుకాదు. నూటికి నూరు పాళ్ళు ఒప్పే! నీలోటి చల్లని మనిషి మా రాజ్యంలో వున్నందుకు నాకు చాలా సంతోషంగాఉంది...''అన్నాడు రాజు. అతడు సభాసదులకు విన్న జరిగిన కథంతాచెప్పాడు ''నిన్న ఈమె కథ వినగానే—ఈమె మనసు చల్లమంత అని తెలుసుకున్నాను. ఈమె మీద నాకు దయకలిగింది. రాచనగరులోకి తీసుకొచ్చి, మంచి బహుమానమిచ్చి పంపాలనుకున్నాను. కట్టెలు కోటలో వేస్తానని ఒప్పుకుంది. కాన్ని, దారిలో-కట్టెలులేక అగచాట్లు పడుతూన్న బీద ప్రజలకు కట్టెలన్నీ పంచి పెట్టేసింది. బహుమానం

తనకు వద్దంది. మహారాజుతో చెప్పి అంతు తెల్చేస్తానని బెదరించినా భయపడలేదు. ప్రజల [illegible] కన్నది. ఈ ముసలమ్మ త్యాగ శీలాన్ని, దయాస్వభావాన్ని, ఉపకార బుద్ధిని చూచి - అంతరంగం కరుణతో, గౌరవ భావంతో, ఆనందంతో నిండిపోయింది. రాజ్యంలో ప్రతిమనిషి ఈమెలా నిష్కల్మషంగా, నిస్స్వార్థంగా ఉండాలని మాకోరిక!... ఈ ముసలమ్మ మనస్సును బహుమానాలతో వెల గట్టలేకపోయినా - మా ఆత్మ తృప్తికోసమైనా ఈమెను బహూకరించక తప్పదు...." అంటూ వరహాలతో నిండిన వెండి పళ్ళెరాన్ని ఆమెకు అందివ్వబోయాడు.

ఆమె స్వీకరించలేదు. "మహారాజా! ఇంత సిరి నేనేం జేసుకుంటాను? ఊరు పొమ్మంటూంది, కాడు రమ్మంటూంది. ఈవయస్సులో నా మామూలు బతుకే నాకెంతో తృప్తినిస్తుంది. ఆతృప్తిచాలు...."

"ముసలమ్మా! నువ్వు మాతృప్తికోసమన్నా తీసుకోక తప్పదు...." అన్నాడు రాజు.

ముసలమ్మ అంది- "మహారాజా! మన్నించండి! మీకంత ఇష్టమైతే నేను కోరే బహుమానం ఇప్పిస్తారా?"

"ఏమడిగినా సరే!" అన్నాడు రాజు.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము గ్రంథాలయం

"వరహాలు, అగ్రహారాలు నాకొద్దు ప్రభూ! కట్టెలమ్ముకునే వాళ్ళు నాబిడ్డలవంటివారు! నేనున్నంతవరకు వాళ్ళకు ముంత మంచినీళ్ళకు భయం లేదు. తరువాత ఆ లోటు తీర్చాల్సినవారు మీరే!....అక్కడొక చలివేంద్రం వేయించండి. దప్పికలో నాలుకెండిపోయే తమ బిడ్డలకు దోసెడు నీళ్ళు పోయించండి. చల్లని తండ్రి అనిపించుకొండి...." అంటూ నీరసంగా ఆగిపోయింది ముసలమ్మ.

మహారాజు ఆమె మాటలు విని ఆనందబాష్పాలు రాల్చాడు. ఆమె కోరిక తీరుస్తానని వాగ్దానం చేశాడు. ఊరు ఆమెను సాగనంపింది! అడవి 'రార'మ్మని ఎలుగెత్తి పిలిచింది!

5

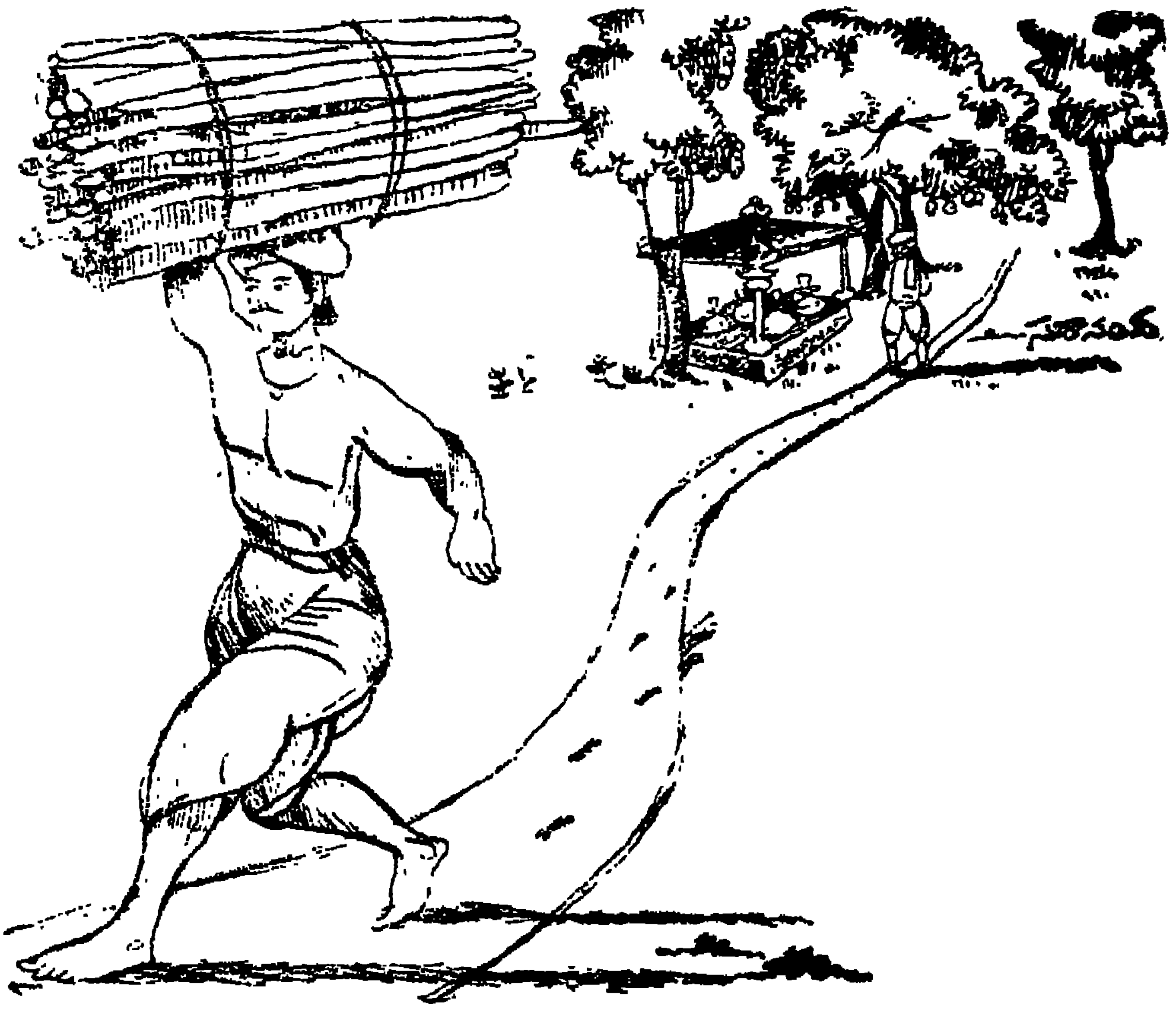

వేసవికాలం వచ్చింది. మండుటెండలు లోకం పైన దండయాత్రలు ప్రారంభించాయి. పేదవాడి కాళ్ళు కాలిపోయి, నెత్తి మాడిపోయి, నాలుక ఎండిపోతోంది.

నో-తల్లీ, నింగితేడూ
చెలిమిచేసే తోటలో-
జిలుగు మబ్బుల పలుకరించే
నీలికొండల కోటలో-

ప్రకృతి దాచుకున్న సిరులపెట్టె- ఆ చిట్టడివిలో మళ్ళీ లయ తప్పకుండా గొడ్డళ్ళు చేసే చప్పుళ్ళు వినవస్తున్నాయి. ఎండలో నల్లరాయిలా మెరుస్తోన్న రాముడు-

కట్టెలమోపు తలపైన పెట్టుకున్నాడు. గొడ్డలి మోపులో దోపుకున్నాడు. ఒక చేతిలో మోపును బట్టుకుని, మరో చేతిని ఊపుకుంటూ గబగబ నడక సాగించాడు....... ఆచేతిలో ఇప్పుడు కట్టెలేదు.

అతడు అడవి దాటుకున్నాడు. కొండమలుపు తిరిగాడు. నేరేడుచెట్ల నీడలోకి వచ్చాడు. మోపు చెట్టుకు ఆనించాడు.

అక్కడ ముసలమ్మ పర్ణశాల లేదు. ఆచోట ఒక పెద్ద సమాధి ఉంది. ఆ సమాధిపైన నాలుగు స్తంభాల రాతిమంటపం ఉంది. ఆ మంటపంక్రింద నీడలో నాలుగు కొత్త కడవలు; వాటిదగ్గర ఒక మనిషి ఉన్నాడు.

రాముడు నుదుటిమీద చెమట తుడుచుకున్నాడు. మంచినీళ్ళ ముంత అందుకుంటూ-"చల్లని తల్లి! చచ్చి ఏలోకాన వుందో?...." అనుకున్నాడు. నీళ్ళు త్రాగాడు. నీళ్ళు చల్లగా వున్నవి. అతడి దాహం తీరింది..."ముసలమ్మ చావలేదు. నీటిలోని చల్లదనమే ముసలమ్మ. నీళ్ళల్లో చల్లదనమున్నంత కాలం ముసలమ్మ బ్రతికే ఉంటుంది" అనుకున్నాడు. మోపు తలపైన పెట్టుకున్నాడు. ఆసన్నటి కొండబాటలో నగరంవైపుగా సాగిపోయాడు.

....మామిడిచెట్లో కోయిల తన తీయని గొంతెత్తి, అతనికి వినిపించేలా గట్టిగా ఇలా పాడుతోంది.

"... నా గొంతులో తేనెవాగు సృష్టించి,
నా కూతలో రాగమాలికలు నించి,
కథలేవో పాడుమని విధి నన్నుబంపె:
గాథ నీదే తల్లి-నాగళము నింపె!
నీ మంచి మనసు తెలినీటి కోనేరు!
నీ మనసులో మమత కోనేటినీరు!
నీమూర్తి పుడమిపై నేడు కనరాదు.
నీ మమత కేనాడు మరణమేలేదు.
పాటగా నీగాథ పాడి వినిపింతు!
పాటలో నీ కీర్తి సుధలు గురిపింతు!....
కుహూంకుహూ! కుహూంకుహూ!
కుహూంకుహూ!కుహూ! ..."